

E Ấp Bản Tình Ca Xứ Huế

Lê Văn Lân

Đặc biệt dành cho đất Huế sau nhiều năm xa cách, Lê Văn Lân tôi một người nặng nợ với Huế xin tản mạn về đôi giòng thơ văn nặng trĩu tâm tình sau mà tôi gọi là một bản trường ca với nhan đề là E ấp bản tình ca cho xứ Huế.

Nhắc đến xứ Huế, tôi bỗng giác không thể không nhớ lại những vần thơ của một thi sĩ tiền chiến: đó là Tế Hanh. Ông sanh năm 1921 là người Quảng Ngãi ra Huế học trường Khải Định. Cũng như bao người khác không phải sinh trưởng ở Huế, nhưng một khi đến học hành, làm việc tại thành phố này thường dành cho đây một chỗ trong góc tim của họ.

Cha mẹ tôi là người Bắc vô Huế buôn bán nên cố đô Huế từng là quê hương ấu niên của tôi nên tôi gần như tự hào thông thuộc thành phố thân quen này như chỉ trong lòng tay! Nên tôi tự thấy mình chia sẻ với thi sĩ Tế Hanh qua bài thơ rất mộc mạc, vu vơ nhưng thấm đậm bao nhiêu màu sắc của kỷ niệm. Đó là bài Có những con đường ta đã đi. Những con đường mà ông Tế Hanh đã từng đi qua đương nhiên không phải là những con đường mà hai bàn chân thiếu niên của tôi đã lê qua như đường đi đến trường, đường ra sông tắm mát, đường thơ thần theo một bóng nón lá hay một tà áo nữ sinh, nhưng tôi nghĩ rằng tôi cùng với ông Tế Hanh một mẫu số chung về cảm xúc tâm tình. Bài thơ này như sau:

*Có những con đường tôi đã đi,
Đi qua đi lại rất nhiều khi
Nhà người yêu mến đi qua đó,
Xa vắng nên lòng thấy biệt ly!*

*Ta gọi tình ta ở quãng đường
Bước này tưởng nhớ, bước này thương
Ta đưa gượng dấu hàng mi chớp
Ngực đánh dồn thêm chân vắn vương.*

Các bạn thấy rõ ngay anh chàng thiếu niên Tế Hanh năm xưa năm xưa thuộc vô loại "say mê nhưng nhút nhát".

Tôi chịu nhất câu: Bước này tưởng nhớ, bước này thương. Mỗi bước chân là mỗi tâm tình vì "Ngực đánh dồn thêm chân vắn vương". Vậy xin để tôi đọc tiếp nhé:

*Đi mãi không hề biết mỏi xa,
Đi sông không dám ngó vô nhà.
Đường thường bỗng hóa trung tâm điểm
Lắm lúc xui mình phải bước qua.*

Các bạn thấy chàng thiếu niên này nhút nhát quá phải không để đến nỗi "Đi sông không dám ngó vô nhà," sợ rằng cô gái trong nhà ngó ra biết anh chàng cố tình kiếm cớ đi qua nhưng giả bộ anh hùng mắt nhìn thẳng. Chúng ta còn nhớ nhà cửa Huế ngày xưa thường cất kín đáo khuất sau một bụi hàng rào. Nhưng ai cấm những thiếu nữ bên trong ngồi trong cửa sổ vu vơ ngó ra, rồi bất chợt thấy một tia nhìn của chàng nào đó ngoài đường nhựa phóng vô, khiến nàng khép vội cánh cửa. Cái trò cút bắt ú tim của những nàng giai nhân Huế bên song cửa làm nhiều anh chàng thi sĩ "mệt tim" lắm! Chẳng hạn như ông Lưu Trọng Lư từng rên rỉ qua bài "Một mùa đông":

*Ai bảo em là giai nhân,
Cho đời anh đau khổ?
Ai bảo em ngồi bên cửa sổ
Cho vương vữu nợ thi nhân.*

Và khi nàng khép cửa lại, thì kể như chàng thi sĩ ngoài đường hụt hẫng đau khổ gần như tắt thở:

*Để mặc anh đau khổ,
Ái ân giờ tận số.
Khép chặt đôi cánh song!
Khép cả một tấm lòng.*

Trở lại bài thơ “Có những con đường , ta thấy ông Tế Hanh đã kết luận như sau:

*Ta tưởng bao giờ có thể quên,
Con đường như một mối tơ duyên.
Ai ngờ khúc một tương thân ấy,
Cũng phải buồn đau, chuyện chẳng hèn.*

Ai cũng thấy hình như vùng đất cố đô Huế văn vật, thơ mộng hữu tình thuở tiền chiến phải chăng giải thích cung cách đặc biệt của những nàng gái Huế cổ truyền mơ mộng, trang nghiêm, trầm lặng đi ra ngoài bao giờ cũng mặc áo dài và đội nón lá dù trời im nắng, chẳng hạn như bài thơ sau của Bích Lan:

*Người xứ Huế yêu thơ và nhạc lễ
Tà áo dài trong trắng nhẹ nhàng bay.
Nón bài thơ e lệ nép trong tay
Thầm lặng bước những khi trời dịu nắng
(Bích Lan)*

Có ai biết tà áo dài và nón lá Huế làm “lụy” bao nhiêu anh hùng nam tử không? Giống như thần Ái tình Cupidon của thần thoại Hy Lạp, người con gái Huế biết áp dụng hai món chiêu thức này mà bắn những mũi tên kín đáo vào tim của những chàng trai như thi sĩ Trần Quang Long rên siết:

*Sao em biết anh nhìn mà nghiêng nón,
Chiều mùa thu mây che có nắng đâu!*

Hình ảnh của những nàng tôn nữ thời còn vua chúa đã nói lên ít nhiều cái cung cách phủ đệ quý phái vang bóng một thửa vàng son:

*Gió cầu vương áo nàng tôn nữ
Quai lỏng nghiêng vành chiếc nón thơ!
(Đông Hồ)*

Hình ảnh nếp áo dài mềm mại đã thặng hoa trong lời thơ óng ả của Vũ Hoàng Chương trích trong tập “Mây”:

*Bồng bênh mun chảy óng lưng thon,
Nhạc tía đèn vua chuyển gót son.
Yếu điệu Hương giang mềm nếp áo,
Trầm bay sóng mỏng vật trắng non.*

Và ngay một cô lái đò bình dân ở Huế với chiếc áo dài và vành nón cũng trở thành “yếu điệu” dưới mắt của người thơ Nam Trân từ xứ Quảng:

*Thuyền nan đủng đỉnh sau hàng phượng
Cô gái Kim Luông yếu điệu chèo*

Hoàn cảnh và môi trường nào có thể giảng nghĩa cái cung cách quý phái và e ấp của phái nữ xứ Cố Đô Huế vậy? Sự kiện Huế trở thành kinh đô của triều Nguyễn vào đầu thế kỷ 19 nên Huế là đầu não chỉ huy quyền lực và văn hóa thì Huế trở thành trung tâm thi cử của Việt nam. Do đó mới có câu hát: Học trò trong Quảng ra thi, Thấy cô gái Huế chân đi không rời?

Còn những học trò xứ Bắc và xứ Nam đến Huế thi thì sao không “dính” với những o Huế?

Sĩ tử trong Nam ra Huế thì quá ít, vả lại đường xa, đi biển phải dùng ghe bầu và theo mùa gió. Còn đại đa số sĩ tử Bắc Hà khi vô Huế thì theo tục tảo hôn đã vốn có những bà vợ tằm cám quen gọi là những "bu đĩ nó" từng nuôi nấng săn sóc ở quê nhà đang chờ đợi cảnh các chàng vinh qui bái tổ. Còn dân sĩ tử xứ Quảng không như thế, phần lớn là trai tơ chưa vợ vả lại đường đất ghe thuyền đi lại cũng dễ dàng nên họ ra Huế tương đối gần hơn, dính một bà Huế thì mang về Quảng cũng tiện mà phong tục tập quán cũng là dân miền Trung tương đối dễ hiểu nhau hơn?

Vào khoảng đầu thế kỷ 20, đất Hà Nội với các trường Cao đẳng mới mở ra vào những thập niên đầu thế kỷ 20 bỗng trở thành một nơi thu hút các học sinh, sinh viên từ ba kỳ Bắc kỳ, Trung kỳ và Nam kỳ. Đồng thời, đất Huế với sự mở của trường Quốc Học, Đồng Khánh và các trường tư thực như trường Phú Xuân, Quảng Đức, Hồ Đắc Hàm cũng là nơi thu hút các học sinh từ các tỉnh khác từ miền Trung và miền Nam.

Chính hoàn cảnh lịch sử và văn hoá của đất Thần Kinh đã làm cho những phụ nữ Huế có cung cách khác đất Bắc và Nam. Họ trở thành đối tượng cho thi ca trong một môi trường văn vật. Mà người con gái Huế trong nề nếp lễ giáo cổ điển nên cung cách của họ không bạo dạn, mà rất e ấp nếu không nói là rất kín đáo, tuy rằng trong lòng cũng lắm mộng mơ đó. Chẳng hạn như bài thơ sau với nhan đề là "Đồng Khánh Ngày Xưa" ký tên tác giả là Ngy Sơn mà tôi thấy đăng trong Đặc San Tiếng Sông Hương ở Washington DC của luật sư Lê Chí Thảo năm 1988. Theo bài thơ, đây là lời của nữ học sinh trường Đồng Khánh, nên tôi xin đọc nhé:

*Răng mà cứ theo tôi hoài rứa,
Cái ông ni mới dị chưa tề
Sáng chiều trưa, ba buổi đi về,
Đưa với đón làm chi không biết!*

*Ôi ! đôi mắt chi mà tha thiết,
Đừng nhìn làm ngược bước tui đi!
Lá thư tình, ông gửi làm chi
Chú mạ biết rầy la tui chết.*

*Ông tán tình làm chi mà không biết,
Tui như ma quỉ dưới âm ti,
Nói hoài lời hoa mỹ làm chi
Tui còn nhỏ chuyện tình răng biết được!*

*Tội tui lắm, cách xa vài bước,
Đừng đi gần hai bước song đôi.
Xa xa chớ kéo bạn tui cười,
Mai vô lớp cả trường dị nghị.*

*Theo chi rứa người không biết dị,
Thôi được rồi, đưa lá thư đây
Mai bãi trường, đợi ở gốc cây
Tui sẽ đến, trả lời cho biết.*

Bài thơ chi mà hay rứa, dùng toàn tiếng Huế chạy nghe dễ thương vô cùng và diễn tả đúng tâm trạng "tình trong như đã, mặt ngoài còn e". Nghe nói bài thơ này là một bí ẩn thi ca của xứ Huế! Có người nói là của Nguyễn thị Hoàng, có người nói là của một cậu trai ở Huế nhưng gốc Bắc thác lời con gái mà viết ra. Dù sao, thì bài thơ thiệt là hay! Và một điều nữa là ai có biết không? Đó là đôi mắt của thiếu nữ Huế có một nét buồn đặc biệt để chàng thi sĩ Lưu Trọng Lư mô tả là:

*Đôi mắt em lặng buồn,
Nhìn thôi mà chẳng nói,
Tình đôi ta vời vợi,
Có nói cũng không cùng.*

Tôi xin giới thiệu một bài thơ khác tác giả là Mùng Mán, tựa đề là Qua Máy Ngõ Hoa. Hãy cùng tôi thay phiên mà diễn độc hí. Tiếng Huế của tui nghe dị hợm nhưng cũng ráng mà đọc để thấy trai gái Huế yêu ra rãng:

Qua Máy Ngõ Hoa

Chim vỗ cánh, nắng phai rồi đó,
Về đi thôi, o nó đã chiều rồi.
Ngó làm chi mây trắng xa xôi
Mắt buồn quá chao ôi là tội.

Tay nhớ ai, mà tay bối rối
Áo thương ai, mà lòng lộng đời tà?
Đường về nhà, qua mấy ngõ hoa,
Đừng có liếc, mắt nhìn ong bướm.

Có chi mô, mà chân luống cuống,
Cứ tà tà ta bước song đôi.
Đi một mình tim sẽ mô coi,
Tóc sẽ lệch, đường ngói không đẹp.

Để tóc rối, cần chi phải kẹp
Nắng sẽ chia nghìn sợi tơ huyền,
Buộc hồn o vào những cánh chim
Bay lên đỉnh lòng anh ngủ đậu,

Cứ mím môi, rúra là rất xấu!
O cười tươi duyên dáng vô cùng,
Cho anh nhìn những hạt răng xinh
Anh sẽ đổi nghìn ngày thơ dại.

Mi khẽ chớp, nghĩa là sắp háy,
Hãy nguýt đi, giận dỗi càng vui
Gót chân đưa guốc mỏng bồi hồi.
Anh chợt thấy trần gian quá chật.

Không ngó anh, rãng nhìn xuống đất?
Đất có chi đẹp để mô nờ,
Theo nhau từ hôm nọ hôm tê
Anh hỏi mãi, rãng o không nói

Tình im lặng _ Tình cao vời vợi!
Hay nói ra, sợ dế giun cười?
Sợ phở ghen, đổ lá me rơi,
Sợ chân bước, sai hồi tim nhịp.

Cứ khoan thai, rồi ra cũng kịp
Vạn mùa xuân chờ đón chung quanh
Vạn buổi chiều, anh vẫn chờ o
Vẫn theo o, về chiều tan học.

Từ bốn cửa đông tây nam bắc,
Tới bốn mùa xuân hạ thu đông.
Theo nhau về, như sáo sang sông
Như chuồn chuồn có đôi có cặp.

*Chim chia vôi, chuyển cành múa hát
Trên hư không, ve cưới mùa hè.
O có nghe suốt dọc đường về,
Sỏi đá gọi tên người yêu dấu.*

*Hoa bìm bìm, tím hoang bờ dậu
Lòng anh buồn, chi lạ rủa thê
Nón nghiêng vành, nón chết đê mê,
Anh mê sáng, theo chiều tắt chập.*

*Chiều đang say vì tình vừa ngấm
Hai hàng cây thương nhớ mặt trời,
Chiều nay về o nhớ thương ai,
Chiều nay về, chắc anh nhuộm bệnh*

*Thuyền xa giòng ngán ngơ những bến,
Anh như là quế nhớ trầm xưa,
Anh như là phố đứng trông mưa
Sợ một mai, o qua mất bóng.*

*Một mai rồi tháng năm sẽ lớn,
O sẽ quên, một sáng trời hồng,
O sẽ quên có một người trông,
Một kẻ đứng dọc đường mong đợi.*

*Còn nhớ chi, ngôi trường con gái
Lớp học sau ô cửa giờ chơi,
Cặp sách quăng mô đó mất rồi
Vi o bận tay bồng tay bế.*

Sau đây là đoạn kết của mối tình đơn thuần diễn ra bằng đưa vôi đón. Tất cả trở thành dĩ vãng khi nàng phải sang sông nhưng vẫn lại bằng khuôn về mối tình e ấp của chàng trai từng theo đuổi mình.

*Chuyện hôm nay sẽ thành chuyện kể,
Để những chiều đem sáo sang sông
O băng khuôn nhẹ nhẹ hỏi lòng:
Mình nhớ ai mà buồn chi lạ*

*Chim vỗ cánh, nắng phai rồi đó
Về đi thôi, o nó đã chiều rồi.
Ngó làm chi, mây trắng xa xôi,
Mất buồn quá, chao ôi là tội.*

Lê Văn Lân